

2014

Danske Studier

Udgivet af Merete K. Jørgensen
og Henrik Blicher
under medvirken af
David Svendsen-Tune

Universitets-Jubilæets danske Samfund

Universitets-Jubilæets danske Samfund nr. 586
Omslagsdesign: Jakob Brandt-Pedersen

Printed in Denmark by
Tarm Bogtryk A/S
ISSN 0106-4525
ISBN 978-87-7674-879-1

Kommissionær: Syddansk Universitetsforlag, universitypress.dk

Udgivet med støtte fra Det Frie Forskningsråd | Kultur og Kommunikation.

Dette bind har været underkastet anonym fagfællebedømmelse.

Alle årgange af Danske Studier fra 1904 til 2013 er nu frit tilgængelige på
www.danskestudier.dk

Bidrag til tidsskriftet sendes til:

lektor Henrik Blicher
Institut for Nordiske Studier og
Sprogvidenskab
Københavns Universitet
Njalsgade 120
2300 København S

seniorredaktør
Simon Boeck Skovgaard
Gammeldansk Ordbog
Det Danske Sprog- og
Litteraturselskab
Christians Brygge 1
1219 København K

Redaktionen foretrækker at modtage bidrag elektronisk, og disse kan sendes til ss@dsl.dk. Bøger til redaktionen bedes sendt til Simon Boeck Skovgaard.

Manuskripter (inkl. resume) skal være redaktionen i hænde inden 1. april 2015.

Indhold

<i>Vibeke Sandersen</i> , fhv. seniorforsker, dr.phil.:	
Ole Hansen Frølundes barndomserindringer og rejsedagbog fra Treårskrigen	5
<i>Lars Brink</i> , professor, cand.mag., København og <i>Jørgen Schack</i> , seniorforsker, cand.mag., Dansk Sprognævn:	
Tale er sølv. Om begrebet syntaktisk ellipse	45
<i>Sune Gregersen</i> , cand.mag.:	
Delt infinitiv i dansk	76
<i>Flemming Conrad</i> , fhv. universitetslektor, dr.phil.:	
En diktat om dansk litteraturhistorie	88
<i>Flemming Lundgren-Nielsen</i> , docent, dr.phil, København:	
Ludvig Holbergs spejlkabinet. De fiktive udgiverapparater: satire, parodi og mystifikation	111
<i>Mads Sohl Jessen</i> , postdoc, ph.d., Københavns Universitet:	
Det naive og sentimentale geni. Om Schillers og Goethes betydning for Oehlenschlägers og Baggesens satiriske konflikt 1802-1807	144
<i>Claus Esmann Andersen</i> , lektor, ph.d., A.P. Møller Skolen:	
Lutherdom og teatralitet i Blichers »Præsten i Vejlbys«	168
<i>Jens Lohfert Jørgensen</i> , adjunkt, ph.d., Aalborg Universitet:	
Skriften og døden. Tre positioner i J.P. Jacobsens sene forfatterskab	200
<i>Anders Ehlers Dam</i> , ph.d.:	
Fragmenternes liv. Paul la Cours vitalistiske poetik	227

FORSKNINGSOVERSIGT

<i>Minna Skafte Jensen</i> , professor emerita, dr.phil., Syddansk Universitet:	
Forskningen i dansk nylatin ca. 1970-2014. En oversigt	249

MINDRE BIDRAG

<i>Erik M. Christensen</i> , professor emeritus, dr.phil., Humboldt- Universität zu Berlin:	
Ewalds Felix culpa	270

ANMELDELSER

Kjeld Kristensen, konsulent, cand.mag., Det Danske Sprog- og
Litteraturselskab:

Malene Monka: Sted og sprogforandring – en undersøgelse af
sprogforandring i virkelig tid hos mobile og faste informanter
fra Odder, Vinderup og Tinglev 280

Else Bojsen, fhv. seniorredaktør, cand.mag.:

Bent Holm: Holberg på tværs. Fra forskning til forestilling .. 288

Poul Behrendt, adjungeret professor, mag.art., Københavns
Universitet:

Marianne T. Stecher: The Creative Dialectic in Karen Blixen's
Essays. On Gender, Nazi-Germany and Colonial Desire 289

FRA REDAKTIONEN

Universitets-Jubilæets danske Samfund 303

Tilsendte publikationer 304

Delt infinitiv i dansk

Af Sune Gregersen

In the standard register of the Danish language, negations and adverbs that are part of the infinitive phrase are placed before the infinitive particle, as in German and Dutch, whereas in standard Swedish, such elements are placed between the infinitive particle and the infinitive form of the verb: hence Danish *ikke at være* 'not to be' vs. Swedish *att inte vara*, 'to not be'. However, in modern Danish a 'split infinitive' in which an adverb or a negation is placed between *at* and the infinitive is sometimes encountered in written as well as spoken genres, and this phenomenon is also attested in earlier stages of the written language and in many of the so-called traditional dialects. In this article, the distribution of the Danish split infinitive is investigated, and the possible consequences for the analysis of infinitive clauses in Danish are discussed. It is argued that the field analysis of the syntax of Danish should allow for a degree of flexibility with regard to the position of the infinitive particle.

Baggrund¹

Infinitivkonstruktioner af typen »Hun lovede at ikke sige det til nogen«, hvor en negation eller et adverbium placeres mellem infinitivpartiklen *at* og infinitivens *e*-form, er stort set ubeskrevne i moderne dansk. Imidlertid kan man finde eksempler på en sådan konstruktionsmulighed i både tale- og skriftsprog, og den har tidligere været meget almindelig i hvert fald i ømål. I denne artikel vil jeg undersøge dens udbredelse og diskutere hvilke konsekvenser den kan have for analysen af infinitivsyntagmer. For partiklen *at* bruger jeg den almindelige betegnelse *infinitivmærke*, mens fænomenet hvor et led er placeret mellem infinitivmærket og infinitiven, i mangel af en etableret term kaldes *delt infinitiv*.²

På dansk anvendes infinitiven med infinitivmærket *at* som nominal form, dvs. når infinitiven ikke er styret af et modalverbum eller indgår i infinitivneksus (»akkusativ med infinitiv« foruden »nominativ med infinitiv« uden *at*, jf. Boye, s. 18ff). En undtagelse udgør nominale infinitiver i fundamentfeltet, hvor infinitivmærket ikke er obligatorisk (»Gifte sig med pigen er han ikke parat til«, GDS, s. 1425). Negationer og adverbier der er knyttet til en nominal infinitiv, placeres i skriftsproget normalt før infinitivmærket. Det hedder således for eksempel »straks at ville give besked næste dag« (GDS, s. 1428) eller, med et skønlitterært eksempel, »Problemet ligger lige præcis i ikke at acceptere nogen forklaring af verden« (Jørgen Leth, *Det går forbi mig*, s. 297). Men lytter man til spontant talesprog,

vil man opdage at infinitivmærket i nogle tilfælde ikke står umiddelbart før infinitiven, noget Erik Møller bemærker i en artikel om talesprogsfænomener:

Talesprog har i visse tilfælde flere konkurrerende ordstillinger [...] Fx kan *ikke* placeres som i følgende sætning: *For det var om at ikke smide noget* hvor vi lige så godt kan have *ikke at* (i skriftsprog er det kun den sidste konstruktion der er mulig). Når begge former benyttes skyldes det bl.a. at ingen af dem giver anledning til misforståelser. (Møller, s. 191)

Erik Hansen og Lars Heltoft skriver i overensstemmelse med situationen i skriftsproget at infinitivmærket normalt har direkte kontakt med infinitiven, og bl.a. af denne grund betegnes morfemet *at* som et fleksiv der bøjer infinitiven i den nominale *at*-form, som står i paradigmatiske opposition til den verbale 0-form med 0-fleksiv. Denne analyse er øjensynlig overtaget fra *Elementær Dansk Grammatik*: »man kan opfatte [Infinitivens Former] som en Art Bøjningsformer« (Diderichsen, s. 66). Hansen og Heltoft anfører imidlertid at man kan finde eksempler hvor et adverbial er placeret efter *at*-morfemet, »formentlig efter svensk eller engelsk mønster« (GDS, s. 1426), og med henvisning til Ømålsordbogen at trækket også kan findes i dialekterne.

»Det er jo itte så nemt at lige vide«

Ifølge Møller er der altså tale om et fænomen som er almindeligt i talesproget, men ikke muligt i skriftsproget, mens Hansen og Heltoft med eksempler hentet fra skriftsproget beskriver det som marginalt og muligvis altid dannet efter fremmedsprogligt mønster. Der er dog på ingen måde tale om et nyt fænomen i dansk. Falk og Torp skriver således i *Dansk-norskens syntax* at »[t]idligere stod baade adverbier og negtelsler ofte mellem infinitivmerket og infinitiven« (Falk og Torp, s. 300), og giver bl.a. eksemplerne »at ijle brwge rigdom« (Poul Helgesen, født omk. 1480) og »at lettelig foracte« (Anders Sørensen Vedel, 1542-1616). Muligheden for delt infinitiv foreligger dog også senere i sproghistorien. I sidste halvdel af det 17. århundrede kan man finde det hos Thomas Kingo: »hvilket og skal give mig Aarsag, at ikke tage haanden fra Ploven« (*Aandelig Siunge-Koor*, s. 8), og hos Leonora Christina: »Hun swarte, att icke haffwe nogen

bræck« (*Jammers Minde*, s. 205). I 1770 skriver Johannes Ewald »hvor tungt er det i det mindste, at ikke turde aabne sig for sin Ven?« (*Rolf Krage*, s. 317), og Emil Aarestrup kan i 1838 få metrummet til at gå op ved at skrive: »Og vi tog en from Beslutning – / Gudskelov, det er forbi! // Jeg, at ikke elske hende, / Hun, at ikke elske mig« (*Udvalgte digte*, s. 137). De to sidste eksempler er sammen med flere andre medtaget i ODS (*at* II.11).

Det er altså ikke sandt at denne placering af negationen er »[f]remmed for dansk ordstilling«, som det ellers hedder hos Skautrup (bd. 3, s. 275) om »at ikke nægte strax alt« og lignende formuleringer hos J.S. Sneedorf (1724-1764). Som vi kan se af eksemplerne ovenfor, forekommer mønstret i litteraturen i hvert fald fra det 16. til det 19. århundrede, og i en række dialekter har det været udbredt endnu senere. Balthasar Christensen skriver i *Danske Studier* 1936 at nægtelsen i lollandsk »i mange tilfælde« kan stå mellem infinitivmærket og infinitiven: »Jeg har lovet ham *å æn* sige det til nogen«, og at dette kan give en betydningsforskel mellem »Han huskede æn å log for hønsene«, dvs. »han glemte det«, og »Han huskede å æn log for hønsene«, dvs. »han huskede at lade døren stå åben« (Christensen, s. 162), hvor altså negationen i det første eksempel tolkes som hørende til det finitte verbum. Det anføres endvidere at udvidelser til nægtelsen (*slet æn, bare æn, for fanden æn*) også kan stå mellem infinitivmærket og infinitiven, og at fænomenet desuden findes i sjællandske dialekter. Weiss skriver året efter med henvisning til Christensens artikel at delt infinitiv er udbredt i midtsjællandsk »og sandsynligvis ogsaa paa Fyen« (Weiss, s. 89). Det sidste bekræftes af Ømålsordbogen, som indeholder flere eksempler fra Fyn og Langeland, bl.a. fra Oure sogn (med normaliseret ortografi): »det er jo'tte så nemt at lige vide« (ØMO, *at* II.9). Weiss giver en række midtsjællandske eksempler med negationen, som »Hvordan er det *at ikke have* noget Køretøj mere?«, samt med *kun, knap, dårlig* (i betydningen »knap«), *sjældent* og *aldrig*, altså alle negative eller begrænsende størrelser. Ømålsordbogen har desuden også eksempler fra Møn, Falster og flere steder på Sjælland, og foruden med negationen også med ordene *bedre, lige, så, næsten omtrent* og *selv* (ØMO, *at* II.9). Tåsinge og Ærø er ikke repræsenteret i Ømålsordbogens materiale. I hvert fald i forhold til Tåsinge er der nok blot tale om et tilfælde, da ordbogens materialet er ret begrænset (Karen Margrethe Pedersen, pers. komm.).

Med hensyn til situationen vest for Lillebælt forekommer typen umiddelbart at være mere sparsomt belagt. Jysk Ordbog giver ét eksempel,

fra Givskud sogn, i øvrigt uden nogen kommentar til ledstillingen: *de æ da e læt få dæ, o jen go o bæwel mæ et*, »det er da itte let for dig at ene gå og bøvle med det« (JyO, at 2). I dialektkorpusset CorDiale (1,027 mio. ord) har jeg kunnet finde fire eksempler fra Nørrejylland, bl.a. »der skulle de jo passe epå når de satte det på flasker at så itte proppe det alt for stærkt til« (Astrup sogn, Hindsted herred). De tre andre er med *sådan*, *itte* og *selv*. Fra det sønderjyske område er der fem forekomster med enten *siden* i afsvækket betydning eller *sådan(t)* hos den samme informant i en optagelse fra Asserballe sogn på Als: »det var et stort arbejde at sådan binde det sammen først«. I *Ordbog over Fjoldemålet* kan man også finde et enkelt eksempel, her i normaliseret ortografi: »det er meget bedre at ikke være befriet [dvs. gift]« (Bjerrum og Bjerrum, a konj. 2).³

Man kunne få den tanke at den delte infinitiv har sit tætteste udbredelsesområde på øerne og bliver sjældnere jo længere vestpå man kommer, men det er måske bare et tilfælde at fænomenet hidtil kun har påkaldt sig opmærksomhed i ømål. I forhold til østdansk er CorDiale under alle omstændigheder for lille til at man kan afgøre noget, for der indgår kun én optagelse fra Bornholm. I denne optræder en enkelt delt infinitiv: »at inte slå krogen idaf gabet« (Gudhjem sogn). Delt infinitiv er dog almindeligt i traditionelt bornholmsk ifølge Th. Teinnæs i *Danske Folkemaal* 1929: »Når et infinitivisk udtryk benægtes i sin helhed, sættes *inte* mellem infinitivens å og infinitiven: *ded e ju å inte ajta folk for nåd*«, dvs. »det er jo at ringeagte folk« (Teinnæs, s. 50).

Infinitivsyntagmer i svensk og norsk

Hvis man vender blikket mod de nærmest beslægtede nordiske sprog svensk og norsk, finder man også forhold som afviger fra den danske skriftsprogstradition. I svensk har infinitivsyntagmer stort set samme topologi som ledsætninger, hvilket vil sige at visse adverbialer foruden frie prædikativer og negerede objekter, som alle kan stå i ledsætningens midtfelt, placeres efter infinitivmærket *att*: »Vi lovade dem *att inte gå för tidigt*«, »jag var gammal nog *att själv bära ansvaret för mitt liv*« (SAG bd. 3, s. 563). »Modala satsadverbial«, som stort set svarer til GDS' kategorier sætningsadverbialer og dialogiske partikler (GDS, s. 1033ff), kan normalt ikke stå på denne plads: »*Marianne gillar *att {kanske/ju/således}* köra på natten« (SAG bd. 4, s. 98).⁴

I norsk skriftsprog er forholdene mindre entydige, hvilket givetvis afspejler at de to skriftnormer i højere grad tager hensyn til variationen i norsk talesprog. Beito skriver i *Nynorsk grammatikk* at det normalt kun er nægtelsen der kan placeres mellem å og infinitiven, sjældnere andre ord: »Han byrjar å liksom visne bort« eller »å visne bort liksom« (Beito, s. 280). Ifølge Enger og Kristoffersen (s. 269) er det derimod polaritetsudtryk i bredere forstand som placeres mellem å og infinitiven, om end »enkelte talarar i staden« (s. 354) foretrækker at placere også *ikkje*, *aldri* og lignende før å. I *Norsk referansegrammatikk* hedder det på den anden side at infinitivkonstruktioner generelt har samme ledstilling som ledsætninger, og at eventuelle sætningsadverbialer og andre led som kan stå på sætningsadverbialernes plads (inklusive *selv/sjøl*), står mellem å og den infinitte verbalform: »å aldri unne seg nokon ting«, eller som hos Tarjei Vesaas: »Det duger ikkje å berre tenkje om nettene« (*Bruene*, s. 112) – men senere i samme roman: »Ikkje noka redsle for atter å bli krenkt« (s. 153). Ifølge referencegrammatikken er det først og fremmest de sætningsadverbialer som ikke kan stå i slutfeltet (indholdsfeltet), der placeres mellem å og infinitiven. Disse kan dog også altid stå før å, »og for mange språkbrukarar er dette det mest naturlege« (Faarlund et al., s. 997). Det anføres at konstruktioner med adverbialet mellem oversætningens verballed og infinitivmærket, som »Han prøver ikke å snuble«, kan være tvetydige, idet det ikke kan afgøres om adverbialet hører til det finitte verbal eller infinitivkonstruktionen.

Der er altså en vis uenighed om hvor udbredt delt infinitiv er i norsk, og det at typen behandles i *Håndbok i norsk*, som anbefaler at sætte adverbialet foran infinitivmærket medmindre der er tale om *ikke* eller »for eksempel et *kanskje*« (s. 413), tyder på at det er et fænomen som falder nogle sprogbrugere for brystet – om end ikke i nær så høj grad som den forkætrede, men meget udbredte *split infinitive* i engelsk, om hvilken det hedder at »there is no feature of usage on which critical native reaction more frequently focuses« (Quirk et al., s. 497). Selv om der er forskel på situationen i moderne norsk og svensk, gælder det altså for begge at der er begrænsninger på hvilke adverbialer der kan optræde mellem infinitivmærket og infinitiven, ligesom også delte infinitiver i engelsk oftest optræder med bestemte typer af adverbier, nemlig dem Quirk et al. (s. 572ff) kalder »subjuncts of narrow orientation«, bl.a. fokuserende, forstærkende og afsvækkende adverbier. Dette kan forstås som en følge af at forskellige adverbier kan være mere eller mindre nært knyttede til en verbalform, jf. nedenfor.

Delte infinitiver i moderne dansk

Som anført ovenfor er delt infinitiv, som hidtil har været beskrevet som et fænomen med begrænsning til de traditionelle dialekter, ingenlunde fremmed for moderne dansk rigsmål. Mønstret forekommer både i skriftsproget og i (københavnsk) talesprog. Det er sandsynligt at der er en høj grad af individuel variation, sådan at nogle sprogbrugere har delt infinitiv og andre ikke, og det er også muligt at der er variation mellem genrer. Men man kan i hvert fald høre delte infinitiver både i fjernsynet og til forelæsninger på universitetet:

1. Jeg kringler lidt ved *at faktisk ligesom duppe* kødet fint
(*Hüttemeiers Madmagasin*, TV2/Nord, 14. nov. 1995)
2. Ja, det bliver meget svært *at umiddelbart løse* det her
(*Deadline*, DR 2, 27. jan. 2013)
3. Der er et forsøg i halvfjerdserne på *at netop kritisere* denne let-
hedens ideologi
(Hørt på Københavns Universitet, 9. dec. 2011)

I talesprogskorpusset BySoc (1,3 mio. ord), som består af udskrevne uformelle interviews med københavnsktalende i forskellige aldersgrupper optaget i perioden 1986-1990, har jeg fundet 28 delte infinitiver med infinitivmærket stavet *at*.⁵ Blandt disse finder vi (med mine kursiveringer):

4. men~ s- så har du ret til *at så sige* du ikke vil derhen ik'
5. så kan det jo være lidt svært at~ *at lige pludselig blive* dødsfjender
6. du ved bedt ham på en pæn måde om *at selv sige* op ik'

På grund af det formelle sammenfald mellem infinitivmærket *at* og konjunktionen *og* i talesproget lønner det sig også at søge efter forekomster med *og*. Der er i hvert fald otte eksempler på delt infinitiv hvor udskriveren har stavet infinitivmærket *og*:

7. så~ £ det er lækkert *og ikke skulle* op og lave mad
8. det~ £ så det var meget rart for dem *og ligesom prøve* det ik'
9. så er det måske bedre *og bare stå* £ stille og roligt

Som allerede bemærket i GDS kan man også finde delte infinitiver i skriftsproget. I KorpusDK (56 mio. ord), som rummer materiale fra forskellige genrer fra perioderne 1983-92 og 1998-2002, har jeg fundet 40 forekomster, heriblandt:

10. Jeg så solen sort og skrev det for *at ikke dø* men bare lige trække vejret
(Michael Strunge: *Væbnet med vinger*, 1984)
11. Det er ikke nok *at bare snakke* om at være familievenlig
(*Berlingske Tidende*, 04. aug. 1990)
12. Og det giver store muligheder for *at både betragte* og påvirke den verden, vi lever i
(Dagbladet *Aktuelt*, 10. jun. 1997)

Et sidste eksempel der er værd at nævne, stammer fra den lingvistiske faglitteratur. I Peter Harders »Lagdelt sætningsstruktur« forekommer »man må kunne lade de to retninger køre parallelt i produktionsprocessen for *at både få* sine kommunikative hensigter opfyldt og få de sproglige tegn til at arbejde sammen på den rigtige måde« (Harder, s. 108; min kursivering). Ligesom i eksempel 12 ovenfor optræder her to sideordnede infinitiver med den toleddede konjunktion *både – og*, og netop *både* er den hyppigste størrelse i de delte infinitiver fra BySoc og KorpusDK med 12 forekomster ud af de i alt 76 eksempler. Konjunktionerne *hverken – eller* (2 eks.) og *dels – dels* (1 eks.) er også repræsenteret i materialet.

Ved siden af de toleddede konjunktioner er det fokuspartikler (GDS, s. 1073ff), herunder negationen *ikke* som i eksempel 7 og 10, der hyppigst deler en infinitiv. Der er 8 eksempler på *ikke* i materialet, men *bare* er med 11 forekomster lidt hyppigere. Desuden forekommer også *også* (3 eks.), *egentlig*, *nærmest*, *næsten*, og *mere end* (hver 1 eks.). For fokuspartiklerne gælder det at de i sætningen kan stå umiddelbart før indholdsfeltet, på det der traditionelt benævnes nægtelsens plads (GDS, s. 1073). Frie adverbialer som *selv* (5 eks.), *bedre* (2 eks.), *lige pludselig* (2 eks.), *hurtigt*, *straks* (hver 1 eks.) – og *umiddelbart*, som forekom i eksempel 2 ovenfor – kan stå som fokusled i sætningen til højre for negationen (GDS, s. 1749ff), og de optræder også i delte infinitiver. Desuden finder man også eksempler med de konstative sætningsadverbier *altså* (2 eks.) og *ellers* (1 eks.) og med adverbierne *sådan* (8 eks.), *så* (3 eks.), *måske* (2 eks.), *lige* og *ligesom*

(hver 4 eks.), som alle i eksemplerne synes at fungere som »hedges«, altså virke afsvækkende eller tilbageholdende over for infinitivens betydning.⁶ Dette synes at stemme overens med de engelske forhold som beskrevet af Quirk et al. (s. 572ff), hvor netop »subjuncts of narrow orientation« synes at være dominerende i *split infinitives*.

Placeringen af adverbialer i infinitivsyntagmer før infinitivmærket er beskrevet i GDS i kapitlet om topologisk sammenbinding. Før infinitivsyntagmet er der plads til et mådesadverbial, herefter et frit tids- eller stedsadverbial, herefter en negation eller et andet fokusled, og endelig yderligere et frit tids- eller stedsadverbial. Ved maksimaludfyldning kan man danne eksempler som »de har nu accepteret, *herefter ikke endnu en gang så emsigt* at blande sig i sagens juridiske detaljer« (GDS, s. 1753; originalens kursivering). Der er ikke fundet eksempler på delte infinitiver med så mange led efter infinitivmærket. Bemærkningen om at der oftest kun står et eller to adverbialer på denne plads før infinitiven (GDS, *ibid.*), gælder utvivlsomt også for delte infinitiver.

Analysen af infinitivsyntagmer

Som nævnt analyseres infinitivmærket *at* i GDS som et fleksiv, idet det har direkte kontakt med infinitiven og tjener til at bøje denne i en nominal form. Men som det fremgår af de foregående sider, kan man i dansk også placere visse led imellem infinitivmærket og infinitiven. Samtidig kan flere infinitiver sammen udgøre ét infinitivsyntagme indledt af *at*. Ved sideordnede infinitiver kan *at* nemlig have skopus over begge (evt. alle) infinitivformerne, således i kongruenskonstruktioner i infinitiv som *de besluttede at gå i sauna og drikke en øl*, der jo som det ganske rigtigt påpeges af Hansen og Heltoft, ikke betyder det samme som *de besluttede at gå i sauna og at drikke en øl* (GDS, s. 981). Jeg mener disse forhold taler imod at *at* karakteriseres som et fleksiv, ikke fordi der ikke er tale om en grammatisk størrelse, men fordi termen antyder at morfemet virker på ordniveau. Kongruenskonstruktionens *at* sammenlignes i GDS med »gruppegenitiv«, men der argumenteres samtidig imod at gruppegenitivens *s*-morfem skulle være et fleksiv (s. 445). Infinitivmærket kan i stedet ses som en nominaliserende partikel der virker på hele syntagmet. Den nominaliserende partikel kan ganske rigtigt »ikke henføres til nogen af de eksisterende ordklasser« – men det er fordi den varetager en funktion som ikke er relevant for nogen af de andre ordklasser.

Det nævnes ofte at infinitivsyntagmer og komplementsætninger har visse fællestræk, fx i Svenska Akademiens grammatik, som behandler infinitivmærket i samme afsnit som side- og underordningskonjunktionerne, og desuden anfører at »[i]nfinitivfrasens struktur kan jämföras med en af-sats. Infinitivmärket motsvarar af-satsens inledande subjunktion och återstoden av frasen motsvarar af-satsens satskärna«, hvor »af-sats« betegner en sætning med adverbialplads før det finite verbum (SAG bd. 3, s. 564). GDS påpeger også den formelle lighed mellem infinitivsyntagmer og ledsætninger, men advarer samtidig mod en analyse som afleder den ene konstruktion af den anden: »*at*-infinitiven er ikke en sætning, hverken i udtrykssyntaksen eller i indholdssyntaksen« (GDS, s. 1429). Netop en sådan analyse vælger forfatterne til *Norsk referansegrammatik* ellers. Her hedder det nemlig at en infinitivkonstruktion »snarere [er] å sammenlikne med en leddsetning uten subjekt« (Faarlund et al., s. 41), og infinitivmærket opfattes som en underordningskonjunktion (»subjunksjon«). Senere står der at »ein kan tenkje seg at [infinitivkonstruksjonar] er avleidde frå at-setningar ved at ein skiftar ut *at* med å, gjer den finite verbforma om til infinitiv, og stryk subjektet« (ibid., s. 996). Man fristes til at spørge hvorfor det ikke lige så godt kan være komplementsætninger der er afledt af infinitivkonstruktioner. Nok ligner infinitivsyntagmer og komplementsætninger hinanden på flere punkter, men sprogbeskrivelsen vinder efter min mening mere ved en dækkende analyse af forskellene mellem dem end ved at slå dem i hartkorn og aflede den ene af den anden. Den nominale infinitiv er ikke en subjektløs ledsætning, men en egen konstruktion, som udfylder en række andre funktioner i sproget. Hvor en ledsætning altid indeholder en proposition, en potentiel kendsgerning der kan placeres i tid, kan et infinitivsyntagme beskrive en *State of Affairs*, på dansk *sagforhold* eller *begivenhed* (Harder, s. 105), og dermed mangle tempus og realitetsangivelse.

Dermed ikke sagt at de to konstruktionstyper ikke har kunnet smitte af på hinanden. Karen Margrethe Pedersen nævner i sin artikel om »indre *at*« i dialekterne at konjunktionen *at* både forekommer i mønstrene *at ikke* og *ikke at*, og at den sidste kan skyldes afsmitning fra infinitivsyntagmerne – mønstret i de delte infinitiver kunne så omvendt skyldes påvirkning fra *at ikke*, som er hyppigere ved ledsætninger (Pedersen, s. 328f). I og med at begge typer er nominaler, indgår de ofte i de samme konstruktioner, som *pas nu på [ikke at/at ikke]* med enten en komplementsætning eller en nominal infinitiv. Problemet er at infinitivmærket *at* og konjunktionen *at* normalt ikke udtales ens, med undtagelse af dialekterne på Lolland, Falster og Vestmøn, hvor begge udtales å, og Ærø, hvor infinitivmærket kan udtales

a (jf. ØMO, *at* I og II). Pedersen foreslår at man for at kunne beskrive variationen i det indre *at*'s placering kunne operere med et sætningsskema med to *at*-pladser. Hvis man gør noget lignende for *at*-infinitiver, kan skemaet komme til at se sådan ud:

at_1	Adv	at_2	V	...
<i>at</i>	<i>netop</i>		<i>kritisere</i>	<i>denne lethedens ideologi</i>
	<i>netop</i>	<i>at</i>	<i>kritisere</i>	<i>denne lethedens ideologi</i>

Dette kan endda beskrive tilfælde med dobbelt repræsentation af infinitivmærket hvis disse ikke opfattes som selvrettelser (jf. fodnote 6). En anden mulighed er at sige at infinitivmærket og adverbiet eller adverbierne står på samme plads med mulighed for topologisk variation inden for denne. Uanset hvilken af disse analyser man vælger, håber jeg i det foregående at have godtgjort at delt infinitiv er en dansk konstruktion som man ikke bør udelade af sprogbeskrivelsen.

Afslutning

Delt infinitiv har eksisteret i dansk i hvert fald siden det 16. århundrede. Senere bliver det måske nok sjældent i skriftsproget, men er fortsat udbredt i talesproget over det meste af landet, måske i alle de traditionelle dialektområder. I moderne dansk rigsmål synes trækket især at høre talesproget til, men der er også fundet skriftlige eksempler. Det er muligt at der er tale om et træk med stor individuel variation. Mange af de adverbier der kan stå på infinitivens adverbialplads, i skriftsprogstraditionen normalt før infinitivmærket *at*, kan også placeres efter *at*. Dette er tilsyneladende hyppigst med toleddede sideordningskonjunktioner som *både* – *og*, med *ikke* og andre fokuspartikler, og med afsvækkende »hedges«. En adækvat beskrivelse af moderne dansk såvel som de fleste, muligvis alle, traditionelle dialekter kræver dermed en vis fleksibilitet i sætningsskemaet i forhold til infinitivmærket *at*, så det også kan dække de sprogbrugerers sprog som har den delte infinitiv. Infinitivmærket kan efter denne analyse ses som en nominaliserende partikel der både kan stå før og efter infinitivsyntagmets adverbialplads. Selv om det selvfølgelig ikke helt kan udelukkes at fænomenet er blevet mere almindeligt i moderne københavnsk under svensk eller engelsk påvirkning, er det nok mere sandsynligt at det har været at finde i talesproget hele tiden. Men det er ikke så let at lige vide.

Litteratur

- Beito, Olav T.: *Nynorsk grammatikk*. Oslo 1970.
- Bjerrum, Anders og Marie Bjerrum: *Ordbog over Fjoldemålet* 1-2. København 1970.
- Boye, Kasper: Den danske infinitivneksus – distribution, funktion og diakroni, i: *Danske Studier* 2002, s. 17-68. København.
- BySoc. Korpus af københavnsk talesprog. Senest besøgt 20. feb. 2014 på <http://bysoc.dyndns.org>.
- Christensen, Balthasar: Nægtelsen i lollandsk, i: *Danske Studier* 1936, s. 155-168. København.
- CorDiale. Det Danske Dialektkorpus. Senest besøgt 18. feb. 2014 på <http://cordiale.dyndns.org>.
- Diderichsen, Paul: *Elementær Dansk Grammatik*, 3. udg. København 1962.
- Enger, Hans-Olav og Kristian Emil Kristoffersen: *Innføring i norsk grammatikk: Morfologi og syntaks*. Oslo 2000.
- Ewald, Johannes: *Rolf Krage*, i *Samlede Skrifter* I, v. Hans Brix og V. Kuhr. København 1914.
- Falk, Hjalmar og Alf Torp: *Dansk-norskens syntax i historisk fremstilling*. Kristiania 1900.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie og Kjell Ivar Vannebo: *Norsk referansegrammatikk*. Oslo 1997.
- GDS = Hansen, Erik og Lars Heltoft: *Grammatik over det Danske Sprog* 1-3. København 2011.
- Gundersen, Dag, Jan Engh og Ruth Vatvedt Fjeld (red.): *Håndbok i norsk: Bokmål*. Oslo 1995.
- Harder, Peter: Lagdelt sætningsstruktur, i: Elisabeth Engberg-Pedersen, Michael Fortescue, Peter Harder, Lars Heltoft, Michael Herslund og Lisbeth Falster Jakobsen (red.): *Dansk Funktionel Lingvistik*, s. 101-111. København 2005.
- JyO = *Jysk Ordbog*. Senest besøgt 18. feb. 2014 på <http://www.jyskordbog.dk>.
- Kingo, Thomas: *Aandelig Siunge-Koor*, Første Part, i: *Samlede Skrifter* III, v. Hans Brix, Paul Diderichsen og F.J. Billeskov Jansen. København 1975.
- KorpusDK. Senest besøgt 20. feb. 2014 på <http://ordnet.dk/korpusdk>.
- Leonora Christina: *Jammers Minde*, v. Poul Lindegård Hjorth og Marita Akhøj Nielsen. København 1998.
- Leth, Jørgen: *Det går forbi mig*, i: *Samlede digte*. København 2002.
- Møller, Erik: Lad talesproget komme til orde!, i: Erik Hansen, Inge Lise Pedersen og Ib Poulsen (red.): *Auditorium X. Dansk før, nu – og i fremtiden?*, s. 181-204. København 1991.
- Nielsen, Bent Jul og Magda Nyberg: *Ordbog over den danske dialekt i Angel*. København 1995.
- ODS = *Ordbog over det danske Sprog*. København 1918-56. Senest besøgt 20. feb. 2014 på <http://ordnet.dk/ods>.
- Pedersen, Karen Margrethe: Indre *at* i danske dialekter, i: Rita Therkelsen & Eva Skafte Jensen (red.): *Dramatikken i grammatikken: Festskrift til Lars Heltoft*, s. 321-333. Roskilde 2009.

- Quirk, Randolph, Sidney Greenbaum, Geoffrey Leech og Jan Svartvik: *A Comprehensive Grammar of the English Language*. Harlow 1985.
- SAG = *Svenska Akademiens grammatik*. Fire bind. Stockholm 1999.
- Skautrup, Peter: *Det danske sprogs historie*. 1-5. København 1944-70.
- Teinnæs, Theodor: Et par bemærkninger om nægtelsesordene i bornholmsk, i: *Danske Folkemaal* 1929, s. 48-52. København.
- Vesaas, Tarjei: *Bruene*. Oslo 1966.
- Weiss, Aussig: Bidrag til midtsjællandsk Syntaks, i: *Danske Studier* 1937, s. 89-91. København.
- ØMO = Ømålsordbogen. Bind 1. København 1992.
- Aarestrup, Emil: *Udvalgte digte*, v. Dan Ringgaard. København 2001.

Noter

1. Jeg er Karen Margrethe Pedersen og Kasper Boye stor tak skyldig for mange gode forslag og kommentarer til denne undersøgelse.
2. »Delt infinitiv« må ikke forveksles med et ubeslægtet fænomen i østnorske og trønderske dialekter ved navn *kløyvd infinitiv*. Dette betegner forskellig udvikling af infinitivendelsen i tostavellesord afhængig af rodstavelsens længde i oldnordisk, fx *fara* over for *kaste* (Beito, s. 64).
3. Den afsvækkede betydning af *siden* i det sønderjyske område svarer til brugen af *så* i rigsdansk (Nielsen og Nyberg, *siden*), jf. svensk *sen* (af *sedan*). I Afdeling for Dialektforsknings samling findes to andre alsiske belæg med *siden* fra en informant Hans Alsinger: »hun var heller itte længe om at siden komme ud« og »jeg tykkes det er så sjovt sådant om aften før ringridningen at siden gå om på pladsen og se hvor de rider« (Karen Margrethe Pedersen, pers. komm.).
4. En undtagelse udgør infinitivsyntagmer som »fungerar som nexusingnitiv vid säge- och tänkeverb«, altså når infinitiven gengiver udtrykte eller forestillede indstillinger til prædikationen: »Axel har sagt sig {*tyvärr/antagligen*} ha glömt pengarna hemma« uden infinitivmærket eller den tvivlsomme »Marianne grubar sig för att {*?kanske/?antagligen/?tyvärr/?nödvändigtvis*} köra på natten« (SAG bd. 4, s. 97).
5. I udskriftene fra BySoc står tilde (~) for »tøven«, bindestreg (-) for »ufuldstændigt ord« og pundtegn (£) for »pause».
6. Det skal nævnes at der i materialet fra BySoc også findes 21 eksempler hvor infinitivmærket optræder to gange: »så er det meget sjovt *at lige at gå* ind og se«. Disse forekommer med *egentlig, faktisk, ikke, lige, ligesom, næsten, rigtig, selv, sådan* og *virkelig*, altså med de samme typer som de andre beskrevne delte infinitiver. Det vil nok kræve en nærmere undersøgelse at afgøre om denne tilsyneladende redundante dobbelte repræsentation af infinitivmærket skal forstås som selvtælling, om å kan fungere som pausemarkør, eller om der er noget tredje på færde. Pedersen (s. 329) har også fundet typen i sit materiale, men skriver at den er yderst lavfrekvent.